

*І. В. Розгон,
здобувач*

СУЧАСНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто вагомість впливу чинників людського капіталу на конкурентоспроможність економіки.

Ponderability of influence of factors of human capital is considered on the competitiveness of economy.

Ключові слова: ВВП, дохід на душу населення, конкурентоспроможність, оплата праці, робоча сила.

ВСТУП

Економічна криза, яка охопила світ, зруйнувавши фінансові ринки, спровокувала зростання безробіття і знищила віру до банківської системи. Однак розміри збитку у всіх країн різні. Деякі країни залишаються успішно розвинутими, ніж інші, і це дозволяє їм залучати підприємців, інвесторів і робочу силу.

Розвиток цивілізації останніх років значно змінив вплив деяких чинників на конкурентоспроможність економіки. Змінилось їх співвідношення, а також роль і місце в економічному процесі.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Питанням впливу соціально-економічних та політичних чинників на конкурентоспроможність економіки присвячено наукові праці багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких Герасимчук З., Данілов О., Загородній А., Портер М., Федосов В. та інші. Ряд вчених приходять до висновку, що конкурентоспроможність засновується на нагромадженні матеріального багатства, підкреслюють привабливість України в дешевій робочій силі та підтримують фіксацію заробітної плати як спосіб покращення ефективності праці. На думку автора, необхідно дотримуватись досвіду розвинених країн, які вже досить довгий час приділяють увагу людському капіталу. Тому доцільним є дослідити такі чинники впливу на конкурентоспроможність, як робоча сила, оплата праці й дохід на душу населення.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Досвід економічно розвинених країн і особливо тих, що здійснили економічний ривок (у різні періоди

XX століття — Японія, Корея, Німеччина, Ірландія, Чехія, Угорщина, Словенія), свідчить про вирішальне значення таких чинників, як людський капітал, якість робочої сили і мотивація ефективної праці. Отже, змінилися критерії конкурентоспроможності, де від цінового критерію успішні країни світу перейшли до критерію якості, і саме якість (товарів, послуг, ресурсів) почала визначати успішність розвитку як такого.

Відповідно до рейтингу журналу "The Forbes", серед 127 країн у 2009р. найпривабливішими країнами для бізнесу (табл. 1) стали другий рік поспіль — Данія (перше місце), США — друге, Канада — третє. Вперше в десятку потрапили Нова Зеландія, Норвегія і Австралія. При цьому з першої десятки вибули Фінляндія, Ірландія і Швейцарія [6].

Критеріями відбору, окрім показників росту ВВП та рівня безробіття, були показники рівня особистої сво-

боди — право приймати участь у виборах, а також міра захисту міноритарних акціонерів у випадку корпоративних конфліктів та рівень корупції.

Серед усіх вимог, які застосовуються в рейтингу, основними так чи інакше є розміри і темпи зростання ВВП, здебільшого визначаючого загальні параметри економічного розвитку.

ВВП є одним з найбільш важливих показників розвитку економіки, який характеризує кінцевий результат виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів у сфері матеріального і нематеріального виробництва.

Як відомо, ВВП (Gross Domestic Product GDP) — це ринкова вартість всіх кінцевих товарів і послуг (призначених для безпосереднього використання), вироблених за рік в усіх галузях економіки на території держави для споживання, експорту і заощадження, яка не залежить від національної приналежності використаних факторів виробництва.

Розрізняють номінальний (абсолютний) і реальний (з поправкою на інфляцію) ВВП. У реальному ВВП враховується ступінь зростання ВВП завдяки реальному зростанню виробництва, а не зростанню цін. ВВП розраховується як сума об'ємів споживання, інвестицій, державних затрат і експорту за мінусом імпорту, підраховується щоквартально і за рік.

Розвиток, і тим більше результативність фінансової політики країни тим вища, чим більше вона враховує потреби суспільного розвитку, інтереси, зацікавленість всіх прошарків і груп суспільства, конкретно-історичні умови і особливості життя [3].

Всесвітній економічний форум визначає конкурентоспроможність як здатність країни досягати постійних високих темпів зростання ВВП на душу населення [7]. ВВП на душу населення показує кількість товарів і послуг, які підпадають в середньому на одного жителя країни і має назву "дохід на душу населення".

Якщо розглянути Україну за цим важливим макроекономічним показником по відношенню до зарубіжних країн — теперішніх чле-

Таблиця 1. Топ-10 країн для бізнесу у 2009 р.

Місце в рейтингу	Назва країни	ВВП на душу населення, дол. США	Приріст реального ВВП, %	Чисельність населення, млн чол.	Торгівельний баланс % от ВВП	Дефіцит державного бюджету % ВВП
1	Данія	38 900	0,3	5,5	-0,6	6,7
2	США	48 000	1,4	303,8	-5,6	-3,1
3	Канада	40 200	0,7	33,2	1,9	0,2
4	Сінгапур	52 900	3,0	4,6	17,2	0,6
5	Нова Зеландія	28 500	0,6	4,2	-1,3	0,4
6	Великобританія	37 400	1,1	60,9	-7,8	-5,9
7	Швеція	39 600	0,9	9,0	5,2	3,3
8	Австралія	39 300	2,5	21,0	-1,0	0,4
9	Гонконг	45 300	2,8	7,0	-8,5	-0,7
10	Норвегія	57 500	2,8	4,6	31,6	32,5

Джерело: За даними журналу "Forbes" Heritage Foundation, World Economic Forum, World Bank, Transparency International, Freedom House, Deloitte Tax, U.S. Chamber of Commerce, CIA World Factbook

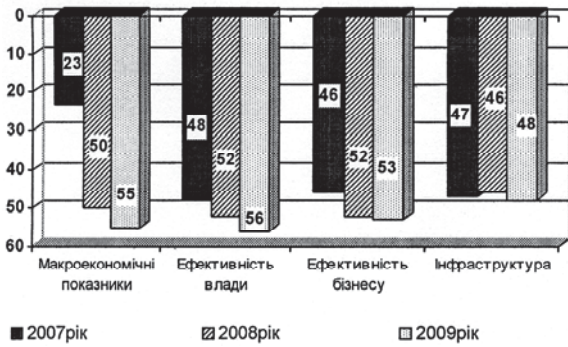

Рис. 1. Динаміка показників України в рейтингу конкурентоспроможності

Джерело: За даними Міжнародного інституту розвитку менеджменту з Швейцарії (IMD-Lausanne)

нів ЄС, майбутніх кандидатів до вступу, то становище не дуже привабливе.

На жаль, Україна дотримується абсолютно іншої економічної доктрини, яка спирається на принципи не високої якості, а низької вартості, дешевизни (сировини, товарів, технологій, робочої сили). Такий підхід, на думку деяких економістів, сьогодні приносить успіхи, але він характерний не для європейських, а для азійських країн (Індія, Китай, Корея) [4].

Наявність дешевої робочої сили в Україні іноземні інвестори не вважають суттєвим мотивом для інвестування. А деякі економісти часто наголошують на привабливості України саме в цьому аспекті. Така відмінність позицій свідчить про потребу розрізнення номінальний рівень заробітної платні й загальну вартість робочої сили, де також враховано продуктивність праці, витрати на виконання вимог керівних органів та інші чинники.

У економічно розвинених країнах сформовано високі стандарти рівня життя. Їх досягнення забезпечується здебільшого доходами населення, і саме це є важливим мотивом активізації поведінки населення на ринку праці.

Дохід на людину в Україні у січні 2008 р. склав 870 грн., середня зарплата — 1521 грн., а мінімальна — 515 грн. Середня допомога з безробіття (лютий) — 391 грн., а прожитковий мінімум для працездатних — 633 грн. [1].

Середній рівень ВВП на душу населення за паритетом купівельної можливості національних валют до американського долару, який вважається в усіх країнах світу базовою валютою в 1999 р. з 15 країн Європейського Союзу (з їх 377-мільйонним населенням) складав 23 180 дол. США.

Серед 43 країн Європи та інших країн, які брали участь у рейтингу, Україна займала тільки останнє 43-тє місце, маючи дохід на душу населення 3 693 дол. США. Ця величина в 1,9 рази нижче середньосвітової (6980 дол. в 1999р.), навіть з урахуванням бідних країн Африки і Азії, і складала тільки 16% по відношенню до се-

реднього рівня країн ЄС й тільки 11% — рівня США.

Застосовуючи до ВВП це означало, що реально в цих країнах на 1 долар можна отримати значно більше товарів і послуг, які входять до ВВП. У нашій країні найбільш дешевими за ціновими паритетами (якщо не враховувати різницю в заробітній платі) залишаються житлово-комунальні послуги, транспорт та охорона здоров'я. Але це не є пріоритетним для розвитку і конкурентоздатності економіки.

На даний час наша країна все ще вдвічі бідніша, ніж в 1990р., і зараз нас відносять до країн з високим ризиком, в які зовсім небажано вкладати інвестиції. Завдяки девальвації гривні на 52%, обсяги імпорту в Україну були менші, ніж експортні надходження. Отже, закордонні товари стали занадто дорогими. Вже в січні експортні надходження склали 2339 мільйонів доларів, а на імпорт були витрачені 2008 мільйонів.

На думку експертів Швейцарського інституту, показники держави впливають на думку інвесторів щодо виходу на його ринок (рис. 1). За показниками ефективності влади, ефективності бізнесу, інфраструктури та макроекономічними показниками, Україна посідає передостаннє місце. [2] Ситуація мала змінитися з початком економічного піднесення. Потрібні були структурні реформи, потрібні були нові технології та інвестиції і, звісно, кваліфікована робоча сила, яка могла і бажала інтенсивно працювати. Проте збільшилась кількість представників найпростіших професій (в сфері торгівлі), що є найменш кваліфікованою робочою силою, і це ніяк не відповідало інноваційно-інвестиційному напрямку розвитку країни.

Основна проблема українського ринку праці — неконкурентні робочі місця і відтік кваліфікованої робочої сили.

Погоджуємось з Лібановою Е., що задля зростання вартості робочої сили і, насамперед, зростання заробітної плати, необхідне підвищення ефективності використання робочої сили і зростання ВВП — в іншому випадку зростання грошової маси сприяє зростанню інфляції. [4]

Однак рівень оплати праці повинен відбуватись об'єктивно і економічно обгрунтовано. Показниками продуктивності праці (рівня ВВП у розрахунку на одного працюючого) і середньої заробітної плати повинен бути приблизно однакові, тоді можна казати про відповідність нашої країни європейським країнам.

Деякі економісти пропонують багаторазове поступове збільшення

заробітної плати, інші — запровадження соціального пакету. На думку автора, необхідно це застосовувати в комплексі. Завдяки запровадженню медичного страхування і пільг на оплату освіти, вивільниться частина доходів населення. У цьому випадку необхідним буде підвищення заробітної плати, яка в свою чергу приведе до зростання надходжень податку з доходів громадян (прибуткового податку) і компенсації додаткових бюджетних витрат. Безперечно, було б доцільним щонайменше два рази на рік впроваджувати підвищення, в кінці весни і на початку осені, через значне зростання потреб у споживанні різноманітних товарів і послуг.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Перспективи України пов'язуються зі стрімким економічним розвитком, з необхідним подоланням існуючого на сьогодні величезного відставання від розвинених країн. Не викликає сумнівів, що все це досягається лише за умови переходу до якісно нового — інноваційного — етапу на основі нарощування двох взаємозалежних складових: технологічного і людського капіталу. Це потребуватиме протягом найближчого десятиліття великих витрат на відтворення на новій технологічній базі основних фондів і на збільшення інвестицій у соціальну сферу, а також створення і впровадження системи соціальних стимулів до праці, до накопичень й інвестицій. Сьогодні дешева робоча сила стала перешкодою економічним успіхам. Перспективою подальших досліджень є визначення впливу інших інструментів фінансової політики на конкурентоспроможність економіки.

Література:

1. Архангельський Ю. ВВП на душу // Щотижневик "2000", № 26 (420). — 27 червня — 3 липня 2008р. / www.2000.net.ua/f/58342
2. Джелєбова О. Україна "вне конкуренции" // Газета "Дело", № 829 (86). — 20.05.2009г. / www.delo.ua
3. Загородній А.Г., Вознюк, Смовженко Т.Г., Фінансовий словник — 4-те видання, випр. та доп. — К.: Т-во "Знання" КОО; Л.: Вид-во "Львів" — с. 412
4. Лібанова Е. Кому вигідна дешева робоча сила? // "Дзеркало тижня", № 3 16 (645). — 28 квітня — 11 травня 2007р. / <http://www.dt.ua/2000/2020/56547/>
5. Шаповалов А. "Обсяги експорту та імпорту в січні майже однакові" // "Економічна правда" від 28.01.2009 р. / www.epravda.com.ua/news/49808c-893ac55/
6. Heritage Foundation, World Economic Forum, World Bank, Transparency International, Freedom House, Deloitte Tax, U.S. Chamber of Commerce, CIA World Factbook.
7. The Global Competitiveness Report. — Oxford University, 2001. / www.weforum.org

Стаття надійшла до редакції 06.07.2009 р.